mus tekitas balti-saksa uurijates ja publitsistides täieliku rahulolematuse tormi; kõige kaaluvamate vastuväidetega esines neist Liivimaa agraar-olude uurija A. v. Tobien (kirjutis »Ursprung u. Lage der Landarbeiter in Livland«, Zeitschr. f. d. ges. Staatswiss., 1910), kelle vastuväited A. tabavalt ümber lükkas (Zur Kritik des Herrn Tobien über »Ursprung u. Lage etc.«, ibid. 1910). A. kaitseks astus välja ka tuntud Leipzigi ülikooli, end. Tartu prof. Karl Bücher («Ein letztes Wort zur Livländ. Agrarfrage», ibid. 1910). *H. S.*

AHLQVIST, August Engelbrekt, Soome teadusemees ja luuletaja (varjunimega A. Oksanen), sünd. 7. VIII 1826 ukj. Kuopios, astus a. 1844 Helsingi ülikooli, kus õppis, aetud ajajärgule omasest isamaalisest meelest ja E. Lönnroti ning M. A. Castrèni eeskujust, soomesugu keeli; sai magistriks 1853, väitles doktoriks 1859; nimetati a. 1863 E. Lönnroti järeltulijana Helsingi ülikooli soome keele ja kirjanduse professoriks, mis ametis suri 20. XI 1889 ukj. — Tolleaegseile rahvavalgustamis-püüdeile oma osa tuues tegi A. kirjatöid juba kooli- ja üliõpilaspõlves. Hiljemini teadusele andudes avaldas ta viljakat tegevust teadusliku kirjanduse põllul. Reisis juba üliõpilasena teaduslikel ülesandeil Soome ja Vene Karjalas ning Pohjanmaal, kuid eriliselt mainitagu ta reise vadjalaste, eestlaste, vepslaste, Volga soomlaste ning vogulite ja ostjakite juurde a. a. 1854—59. A.-i uurimusist olgu mainitud eesti keelt riivavad: »Suomalainen murteiskirja« (1869), sisaldab muude lähemate sugukeelte kõrval tekstinäiteid ka eesti keelest; »Suomen kielen rakennus« (1877), mis soome k. võrdleva tuletisõpetusena ka eesti k. tuletisõpetust oma aja kohta põhjapanevalt valgustab; »Kalevalan karjalaisuus« (1887), kus autorile omase ägedusega peaasjalikult sõnastikulisil põhjendusil polemiseeritakse »Kalevala« laulude eesti päritolu oletuse (mis seisukoht teatavasti siiski on olnud praeguseni üldmaksev) ja selle ülesseadja J. Krohni vastu. Eriti sügava Eesti-harrastuse tulemuseks on A.-i üle 100 lk.-ine kirjutis »Viron nykyisemmästä kirjallisuudesta« (Suomi 1855, ilm. 1856). Välismaalaselt varemini kuulmatu sümpaatiaga tutvustatakse siin Soome lugejat m. s. lühidalt ka eestlaste ajalooga. Peale kokkuvõtlikku ülevaadet eesti kirjanduse algeist XIX a. s. aluni karakteriseeritakse pikemalt selle a. s. kirjandust, kusjuures kõlavamad töömeeste nimed rühmitatakse Rosenplänteri »Beiträge'de« ja Õp. E. Seltsi tegevuse ümber; üksikasjalisemalt käsitellakse O. W. Masingit kui »eesti keele ülimat sangarit« ja imelikkude kirjanduslikkude kalduvustega humaanset krahvi P. Mannteuffelit. Ka Fählmann ja Kreutzwald saavad sooja tunnustuse osaliseks. Üldiselt aga eesti kirjandusest kirjanduse mõttes tol ajal polnudki ju pikalt rääkida: sealt esitatakse siiski pikki näiteid algkeeles, kuid muidugi mitte esteetilise ülevaate andmiseks, vaid lootuses, et need soomekeelse tõlkega varustatult soomlasele parema õpivahendi puudusel abiks on eesti keelega tutvumisel. Autori keeleteaduslikkude huvide seisukohalt on mõistetav, et kogu esituses on silmapaistev koht antud eesti kirjakeele ja õigekirja arengu arvustavale vaatlusele.

Acta Soc. Scientiarum Fennicae 1890 (Donneri nekroloog); A. J. Sarlin, August Ahlquist (Helsinki, 1924). *J. Mg.*

AHRENS, Eduard, sünd. kreisi-maamõõtja pojana Tallinnas 22. III 1803, õppis 1811—19 Tallinna toomkoolis ja 1820—23 Tartu ülikooli usuteaduskonnas, pühendades m. s. erilist tähelepanu keeltele. Kuna A.-il peale lõppeksami tegemist (1823) kirikuõpetaja kutseks puudus nõutav 25-a. vanadus, võttis ta 1824 Pikavere mõisas, Kose klk., kodu-kooliõpetaja koha, kellena teotses umbes 8 a., vahepeal, 1831, õiendades Eestimaa konsistooriumi ees eksami *pro ministerio*; rändas siis 1832. a. edasiõppimise otstarbel Saksamaale, külastas ka Prantsusmaad ja hakkas, a. 1833 Eestimaale tagasi pöördudes, uuesti koduõpetajaks Vana-Vigalas (krahv Sieversi perek.). Vigala kirikus olevat ta tol ajal hakanud eesti keeli jutlustama, vähemalt tõendab ta oma aruandes konsistooriumile: »Hat in der Volkssprache gepredigt.« 1837 kutsuti ta Kuusalusse õpetajaks, kuhu jäi oma surmani. Kuusalus olles kirjutas oma tähtsamad teosed, tollest ajast on pärit ka tema kirjutised ajakirjas »Inland«. Oma kirjatööde tõttu valiti ta 1845 Õp. E. S. auliikmeks, mis auametist ta aga tekkinud tülide pärast 1847 lahkus. Oli aastast 1842 Eestimaa Kirjanduse Seltsi korraline ja aastast 1845 Soome Kirjanduse Seltsi kirjavahetaja liige. Et ta oma elukutseski oskas lugupidamist äratada, näitab see, et ta 1860 kinnitati Ida-Harjumaa praostiks. — A. suri kopsurabandusse Tallinnas 7. II 1863.

A.-i tähtsam ja mõjurikkam teos on tema eesti keele grammatika, mille I trükk ilmus 1843 Tallinnas pealkirjaga »Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialektes. I Theil: Formenlehre« — ja II trükk sama pealkirjaga ning ühes seni puudunud teise jaoga (»II Theil: Satzlehre«) sealsamas 1853. Nende raamatute ilmumisega algab uus ajajärk eesti kirjakeele arenemisloos. See avaldub kõige pealt mõjus, mis oli A.-i kirjatöödel meie ortograafia arenemisele. A.-i grammatika ja sellele järgnevad teosed and-